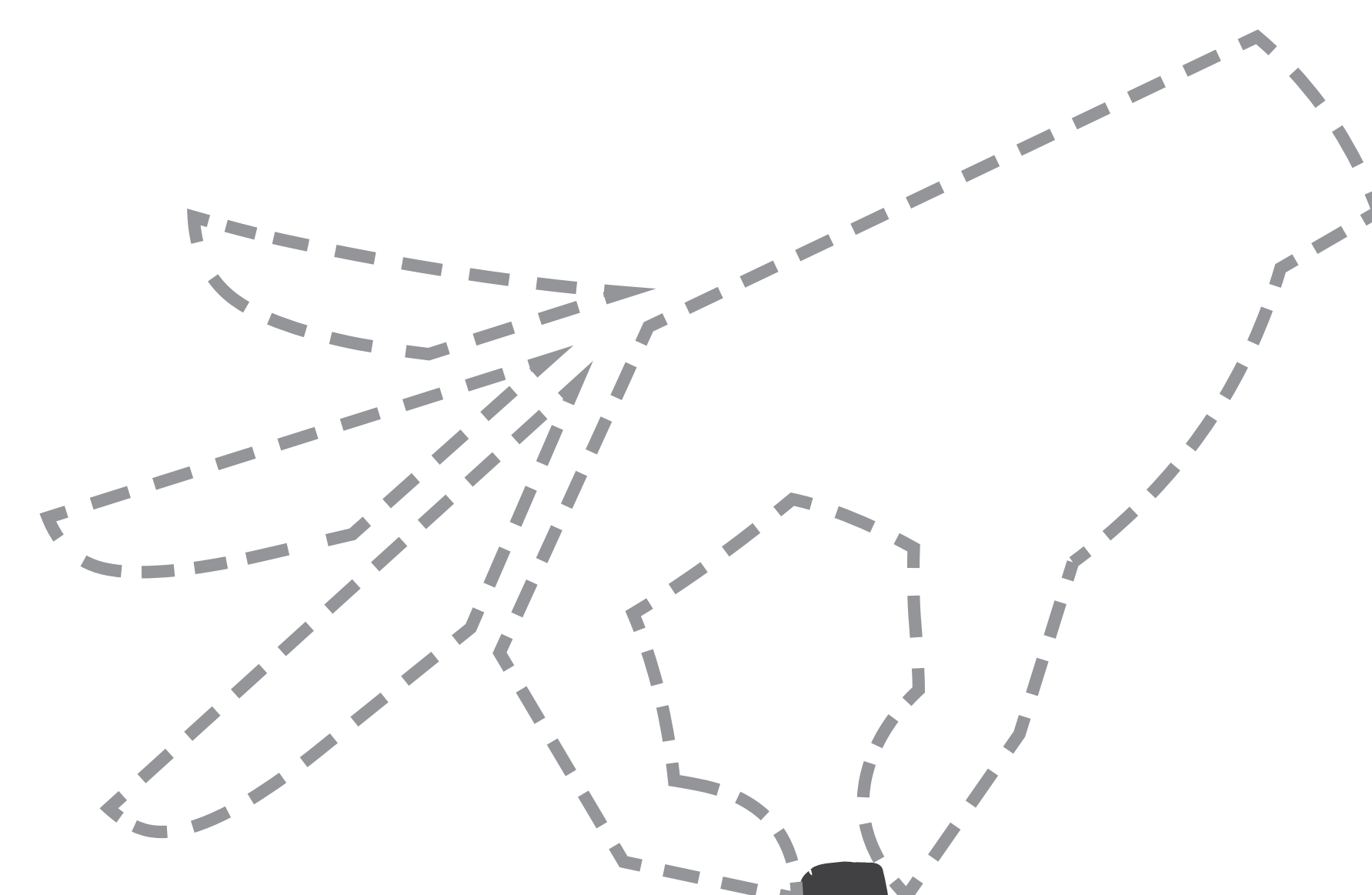
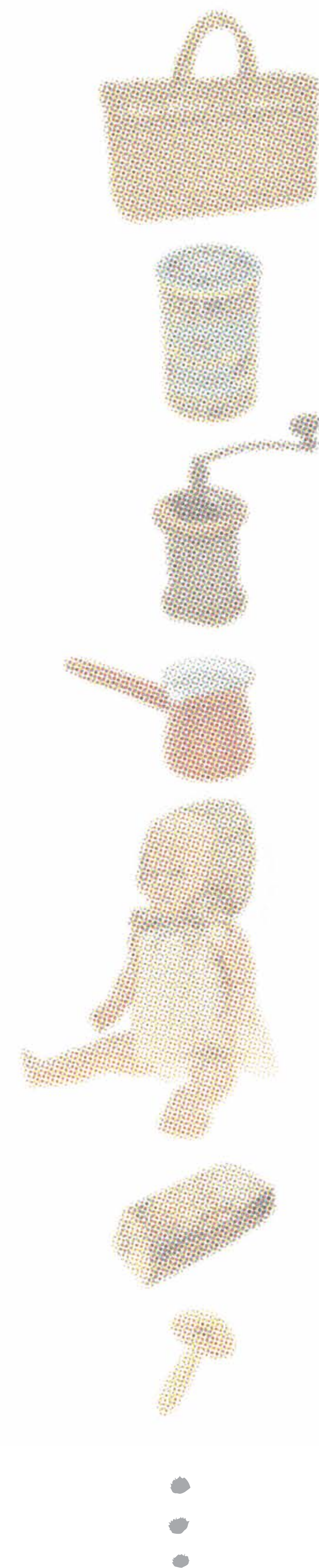

STRAN PA NE BOMO METAL'

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Stran pa ne bomo metal'

O pogubnih navadah in boljših praksah 2.0*

To je razstava o nečem, kar počnemo vsi in vsak dan. O navadi, da mečemo stran predmete, ki jih ne potrebujemo, ne želimo, so se pokvarili, odslužili ali pa smo se jih naveličali. To niso le stvari, ki pristanejo v kantah za smeti, temveč tudi vse drugo, kar zavržemo, ker nam ne pride prav, ne ustreza temu, kar si v tistem trenutku želimo, ali pa tega več ne cenimo dovolj.

Stran pa ne bomo metal' največkrat rečemo, ko postrgamo ostanke iz sklede ali vzamemo zadnji kos kruha. A ta rek bi lahko uporabili še v številnih drugih primerih in predvsem mnogo pogosteje. V zadnjih desetletjih smo se namreč navadili metati stran toliko in tako pogosto, da je to postal prevladujoč vzorec našega vedenja in tudi splošna značilnost sodobne družbe. Od njega odstopajo le redki posamezniki in skupine, predvsem tisti, ki se zavedajo pogubnih posledic takšnega ravnanja za našo prihodnost in zato ubirajo drugačne poti ter preizkušajo boljše prakse.

Razstava je izdelana z upoštevanjem koncepta trajnosti – zanj smo v največji meri uporabili že uporabljene razstavne panoje. Trajnostna pa sta tudi njen namen in sporočilo, saj vsebina nagovarja k razmisleku o načinu življenja, prepoznavanju lastnih pogubnih navad ter daje ideje in navdih, kako jih zamenjati za boljše prakse.

Odpadki, smeti, metanje stran, enkratna uporaba, smetišča, onesnaževanje in vse, kar se konča z ogljičnim odtisom in podnebnimi spremembami, so teme, o katerih slišimo in beremo vsepovsod. Na to nas opozarjajo znanstvenice in znanstveniki, okoljske aktivistke in aktivisti, o tem poročajo novinarke in novinarji. Ali ni že čas, da vse te informacije in vso to znanje končno udejanjimo?

Avtorja razstave:
Urška Repar in Sebastjan Weber

Priredba razstave:
Sebastjan Weber

Fotografije: MnZC, Igor Pečoler,
Egon Horvat, Matevž Lenarčič

Oblikovanje: Janja Vogrin

Tisk: Enter d. o. o.
Razstava je bila v celoti natisnjena
na starejše panoje, ki smo jih ponovno
uporabili in so brez PVC. Besedilo
je natisnjeno s pisavo, ki porabi
manj črnila.

Tehnična pomoč: Robert Zapušek

Lektoriranje: Špela Ašenberger,
Katja Pur

Priredbo razstave sta omogočila
podjetje Simbio, d.o.o. in
Mestna občina Celje.

simbio

 Celje
Mestna občina Celje

Celje, marec 2025

museum**of recent history**|celje
m n z c
muzej**novejše** zgodovine|celje

*Razstava je priredba istoimenske razstave,
ki smo jo v MnZC postavili na ogled med
majem 2023 in februarjem 2024. Razstava je
v letu 2024 dobila nagrado ICOM Slovenije:
muzeji za trajnostni razvoj.

Kratka zgodovina metanja stran

STRAN
PA NE BOMO
METAL'

Metanje stran je staro kot človeška zgodovina. Od nekdaj smo metali stran stvari, ki nam niso več služile. Najstarejša znana smetišča, ki so jih arheologi odkrili na Kreti, so stara 5000 let. Vendar pa so bili odpadki in težave, ki so jih imeli z njimi, precej drugačni od današnjih. Stvari, ki so jih metali stran, je bilo namreč mnogo manj, izdelane pa so bile iz naravnih materialov. Zato so potem, ko so odslužile in so jih zavrgli, propadale, se razkrajale in sčasoma v veliki meri izginile, ne da bi imele kakšen poseben vpliv na okolje. Posledice, ki so jih imeli odpadki, so bile zato povezane predvsem s higieno, varnostjo, smradom, videzom in tudi čisto praktične, kot na primer prehodnost mestnih ulic.

To pa je spremenilo 20. stoletje s pojavom novih materialov umetnega izvora – plastike. Sočasno z industrijsko proizvodnjo se je rojevala ideja potrošniške družbe, ki sta jo v prvi polovici 20. stoletja zaustavili obe svetovni vojni in gospodarska kriza, takoj po prelomu stoletja pa ji je veter v krila dal poveljni zagon gospodarstva in spremenjen način življenja.

V petdesetih letih 20. stoletja se je v ZDA pojavil nov pojem, ki je zaobjemal nov način življenja družbe, ki je nastajala v izjemnem gospodarskem razvoju in s tem

povezanim poveljnim optimizmom. Imenuje se *Throwaway Society* in so ga prvič zapisali v članku z naslovom *Throwaway Living* v izdaji ameriške revije *Life Magazine* leta 1955.

Za razliko od danes, ko se nanaša na najbolj pogubno dejavnost naše družbe, je imel takrat izrazito pozitivno konotacijo. Ljudi je spodbujal k uporabi izdelkov za enkratno uporabo, ki so se takrat pojavili na trgu. Da bi zagnali in ohranjali živo gospodarstvo, spodbudili razvoj novih materialov ter produktov, ustvarili nova delovna mesta in dvignili življenjski standard gospodinjstev, je bilo treba dvigniti kupno moč. Ljudje so začeli kupovati več in več, zato pa so se morali privaditi nečesa, česar niso počeli nikoli v zgodovini: metati stran stvari, ki so uporabne, cele, kakovostne in so jih uporabili le enkrat. Metanje stran je bilo predstavljeno kot pot v prihodnost z manj dela, pomivanja, čiščenja, skrbi, umazanije, napora, boljšo higieno, več prostega časa in osebne svobode.

Za razliko od metanja stran pa se je zavedanje posledic, ki jih le-to ima, razvilo šele nedavno.

Morda prepozno?!

Izdelki za enkratno uporabo.
Fotografija, objavljena v članku *Throwaway Living*.
Foto: *Life Magazine*, 1. avgust 1955, str. 43.

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Boljše prakse naših babic in dedkov

STRAN
PA NE BOMO
METAL

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Vse tja do devetdesetih let prejšnjega stoletja in prihoda ultrakapitalizma, hiperpotrošništva in trgovskih centrov smo imeli v Sloveniji navado, da smo stvari, ki so še imele neko uporabno vrednost, hranili, popravljali in predelovali. Le redko pa smo jih metali stran kar tako, kot to počnemo danes. Steklenice smo vračali v trgovine in to ne samo tiste za mineralno vodo, ampak tudi tiste za pivo, vino, sladke pijače, mleko in olje. Embalaža je bila iz materialov, ki so

bili uporabni za predelavo ali ponovno uporabo. Marsikatera kovinska embalaža za piškote ali kavo je prišla prav v kuhinji za domače pecivo, moko, fižol, na pisalni mizi za barvice in žebličke ali pa v garaži za vijake. Danes si z vso to plastično embalažo in vrečkami ne moremo kaj dosti pomagati in nam zgolj polnijo smetnjake ter smetišča. Nasploh je bilo življenje naših dedkov in babic povezano s trajnostjo ter ponovno uporabo vse od dojenčka do odraslega.

Piškoti so bili naprodaj v kovinski embalaži, ki je lahko še vrsto let služila za shranjevanje. Bombonov mnogokrat sploh niso kupili zapakiranih, ampak kar po kosih.

70.–80. leta 20. stoletja
Hrani: MnZC, Splošna zgodovinska zbirka
Foto: Egon Horvat

Sport Presso za pripravo kave za na pot. Set v priročni škatlici sestavljajo gorilnik s priloženimi gorilnimi tabletami, kafetiera, dva lončka s priloženimi prijemali in posodici s kavo ter sladkorjem.

70. leta 20. stoletja
Hrani: MnZC, zbirka Urbano
Foto: Egon Horvat

Aluminijasta posoda za živila, ki se je večinoma uporabljala za malice na potovanjih, piknikih, pohodnih in izletih.

70. leta 20. stoletja
Hrani: MnZC, zbirka Urbano
Foto: Egon Horvat

Cekra, namenjena nakupovanju v trgovini in na tržnici.

80. leta 20. stoletja
Hrani: MnZC, Splošna zgodovinska zbirka
Foto: Egon Horvat

Prazne embalaže ljudje pogosto niso zavrgli, ampak so v njej hranili dokumente, fotografije, razglednice in podobne predmete, ki so imeli večinoma posebno spominsko in čustveno vrednost.

Leto: 1984
Hrani: MnZC, Splošna zgodovinska zbirka
Foto: Egon Horvat

Kangla Emo, s katero so hodili po mleko na kmetije ali tržnico. Služila je vrsto let in nadomestila ogromno druge vrste embalaže, v kateri danes kupujemo mleko. Zaradi nostalgije pa so jo številni hranili še dolgo po tem, ko je niso več uporabljali.

Leto: 1955
Hrani: MnZC, zbirka Westen-Emo
Foto: Egon Horvat

Menažne posode celjskega podjetja Emo, s katerimi so si ljudje prinesli hrano iz menz in gostiln domov ali pa so jo odnesli od doma na delo.

2. polovica 20. stoletja
Hrani: MnZC, zbirka Westen-Emo
Foto: Egon Horvat

Plenicice za povijanje dojenčkov iz časa, ko še niso bile na voljo takšne za enkratno uporabo.

70. leta 20. stoletja
Hrani: MnZC, zbirka Otroško življenje
Foto: Egon Horvat

Žepni robčki, izdelani iz blaga, ki so jih po uporabi oprali, zlikali in so bili pripravljeni za ponovno uporabo. Tako so zdržali mnogo let.

90. leta 20. stoletja
Hrani: MnZC, Splošna zgodovinska zbirka
Foto: Egon Horvat

Kako so nas »naučili« metati stran

Propaganda je vedno ključnega pomena, ko nov produkt prodira na trg. Tega se je dobro zavedala tudi ameriška industrija plastike, ko je v petdesetih letih prejšnjega stoletja začela svoj pohod na trg. Njen prvi cilj so bila ameriška gospodinjstva in ameriške ženske, za katere se je v tistih časih pričakovalo, da ostajajo doma ter skrbijo za dom in družino.

STRAN
PA NE BOMO
METAL

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Novo! Vznemirljivo!
Dixie kozarčki za koktejle

Ti novi Dixie kozarčki so izrazito drugačni. Živahno obarvani dodajo razposajen pridih vsaki zabavi in bodo zdržali pijačo ves večer. Bleščeče držalo v zlati metalizirani barvi služi kot podstavek za kozarček. Privlačno pakirani spodbujajo, da jih uporabljamo kar naprej.

Ko poplavi naše domove, nam humanitarne organizacije pomagajo z Dixie kozarčki. Epidemije so zelo realna nevarnost za vsakega izmed nas, kadar pride do katastrofe. Pripomočkov za pomivanje posode ni na voljo ali pa so v najboljšem primeru nevarni za uporabo. Z Dixie kozarčki vam nikoli ni treba skrbeti, da bi se mikrobi prenašali od ust do ust. Dixie kozarčki za enkratno uporabo so vedno čisti, vedno varni.

Dispenzer za Dixie kozarčke v vaši kuhinji prihrani vso to delo ...

- Nič več pomivanja posode med obroki!
- Nič več kozarcev, ki jih je treba posušiti in pospraviti!
- Nič več razbitih kozarcev!
- Nič več zamašega pomivalnega korita po poznih prigrizkih ali mleku po šoli!

Dispenzer za Dixie kozarčke se v hipu namesti na vsako steno ali omarico! Novost za ceno, ki si jo lahko privoščite za vsakdanjo uporabo doma! Poiščite družinsko pakiranje ... varčen način nakupovanja za vsakdanjo uporabo doma.

Otroci zmorejo sami; manj dela za vas z dispenzerjem Dixie kozarčkov. Sedaj se vam korito ne napolni več s kozarci. Namesto da bi morali skrbeti za vsako pijačo, otroci sami uporabljajo Dixie kozarčke, ki ne morejo širiti prehladov. Ponovno polnjenje je na voljo povsod. Kupite dispenzer Dixie kozarčkov.

Brez pomivanja kozarcev, kadar otroci uporabljajo Dixie kozarčke iz dispenzerja Dixie. Ko je vaša mala četica žejna, se vam pomivalno korito ne napolni s kozarci. Otroci si sami postrežejo s kozarčki Dixie, s katerih se ne morejo širiti prehladi ali gripa. Ponovno polnjenje kjerkoli. Poiščite te pakete. Vsakemu svoj čist Dixie kozarček.

S kuhinjsko velikostjo dispenzerja Dixie kozarčkov je konec pomivanja posode med obroki!

Plastika: od koristnega materiala do okoljskega izziva

Plastika je ena najpomembnejših iznajdb 20. stoletja, ki je revolucionirala industrijo, medicino in vsakdanje življenje. Zaradi svoje vsestranskosti, lahкости in trajnosti je postala nepogrešljiv del sodobne družbe. Vendar pa njena dolga razgradljivost predstavlja velik okoljski problem.

Mikroplastika in nanoplastika so manjši delci plastike, ki nastanejo zaradi razpada večjih plastičnih izdelkov ali pa se namenoma dodajajo v kozmetične in čistilne izdelke. Mikroplastika, ki meri manj kot 5 mm, in nanoplastika, še manjši delci, so danes prisotni povsod – v vodi, zraku, zemlji in celo v hrani. Znanstvene raziskave opozarjajo na njihove potencialne škodljive učinke na ekosisteme in zdravje ljudi.

Po ocenah raziskovalcev človek v povprečju zaužije približno 5 gramov plastike na teden, kar je približno toliko, kot tehta kreditna kartica. To pomeni, da na mesec zaužijemo okoli 20 gramov plastike, na leto pa okoli 240 gramov, kar je teža velikega plastičnega obešalnika.

Pa dober tek!

Najpogostejši viri zaužite plastike:

- Pitna voda: iz plastenk in vodovodnega sistema.
- Morski sadeži: ker filtrirajo vodo, lahko absorbirajo mikroplastiko.
- Predelana hrana: še posebej tista, ki je pakirana v plastiko.
- Zrak: mikroplastika lahko kroži v zraku in jo vdihnemo.

Sortirana embalaža, pripravljena za recikliranje.
Foto: Simbio

STRAN PA NE BOMO METAL'

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Vsak teden pojemo za eno
kreditno kartico plastike.

Vsako leto zaužijemo za en
velik obešalnik plastike.

Plastika: od koristnega materiala do okoljskega izziva

**STRAN
PA NE BOMO
METAL'**

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Kaj lahko sami storimo za manj plastike v okolju?

- Izogibanje plastični embalaži: uporabljajmo steklene, kovinske ali papirnate alternative.
- Nakup brez embalaže: prinesimo svojo embalažo za živila in tekočine.
- Uporaba trajnih vrečk: namesto plastičnih vrečk uporabljajmo bombažne, lanene ali druge trajnostne alternative.
- Brez plastenk: uporabljajmo steklenice za večkratno uporabo.
- Kavcijski sistem: sistem vračanja embalaže v trgovine. Namen sistema je spodbujanje vračanja embalaže, zmanjšanje odpadkov in povečanje recikliranja. Slovenija še čaka, da ga vzpostavi, medtem ko je v sedemnajstih državah EU ta sistem že utečen.

Velika pacifiška zaplata smeti je največja znana plavajoča gmota plastike v oceanu. Nahaja se v severnem delu Tihega oceana, med Kalifornijo in Havaji, kjer se zaradi oceanskih tokov kopiči plastični odpad. Velikost zaplate je približno 1,6 milijona kvadratnih kilometrov, kar je več kot 30-krat večje od Slovenije ali približno trikrat večje od Francije. Ocene kažejo, da vsebuje okoli 80.000 ton plastike.

Rešitev, ki to v resnici ni

Plastične nakupovalne vrečke za enkratno uporabo so se pojavile v 60. letih 20. stoletja. Prvo so izdelali na Švedskem. Čeprav je imela vse odlike, ki so jih potrošniki potrebovali – bila je močna, lahka in nepremočljiva, se je njena uporaba razširila šele v poznih 70. letih. Izdelovalci vrečk so se morali namreč pošteno potruditi, da so ljudi navadili ne le na uporabo plastične vrečke, temveč tudi na to, da so jo po uporabi zavrgli in vzeli novo.

Ob iznajdbi se je plastična vrečka zdela okolju prijazna alternativa papirnati, za izdelavo katere je bilo potrebno posekati drevesa. Za podobno slabo rešitev so se izkazale tudi bombažne vrečke, ki so postale priljubljene v tem tisočletju, saj za njihovo proizvodnjo porabimo ogromne količine vode, pesticidov in energije. Kaj je v resnici rešitev? Porabimo manj in naj stvari trajajo. Iz katerega koli materiala je že vrečka, dovolj je ena, morda dve, in naj bo v uporabi čim dlje.

STRAN
PA NE BOMO
METAL'

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Da bi upravičili njihov
vpliv na okolje, bi morali
vsako izmed njih uporabiti

7100-krat,

kar pomeni **19 let**
vsakodnevne uporabe!

Digitalni odpadki

STRAN
PA NE BOMO
METAL

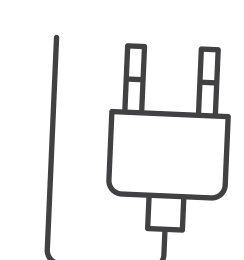
O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Z brskanjem po spletu vsak posameznik pridela približno 400 g CO₂ na leto.

Po podatkih iz leta 2024 internet uporablja 5,5 milijarde ljudi.

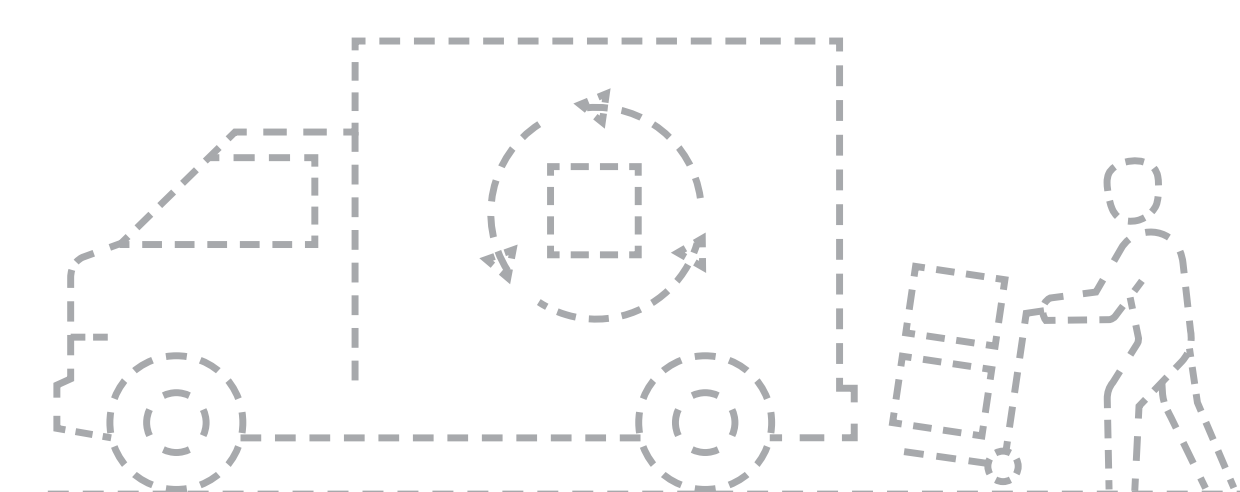
Izračunajte si, koliko ton CO₂ izpustimo na leto zgolj z brskanjem po spletu.

Kako zmanjšate svoj digitalni ogljični odtis?

1

Izklopite naprave, ki jih ne boste uporabljali več kot dve uri. V načinu mirovanja še vedno porabljajo energijo.

4

Izklopite funkcijo samodejnega predvajanja videov.

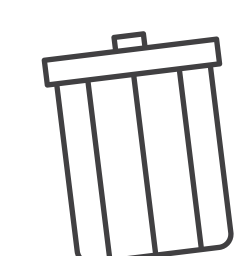
6

Odjavite se od e-novic, ki jih ne berete ali vas ne zanimajo.

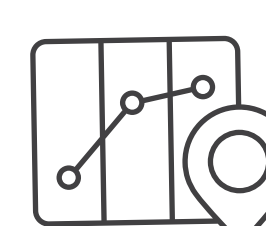
9

Svoje datoteke shranjujte v oblaku, saj tako varčujete z energijo. Za to izberite ponudnika storitev v oblaku, ki uporablja energijo iz obnovljivih virov.

2

Redno praznite svoj e-nabiralnik, albume fotografij in vse druge datoteke, ki jih ne potrebujete več.

5

Izogibajte se uporabi navigacije, kadar je ne potrebujete.

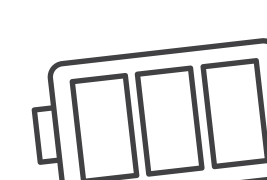
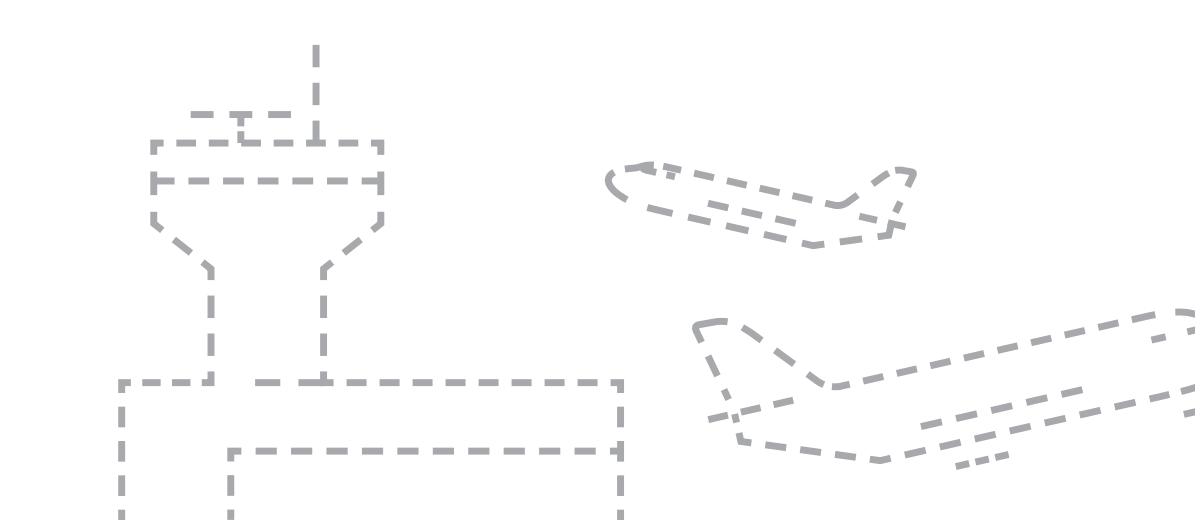
7

Premišljeno pošiljajte elektronsko pošto. Opcijo "odgovori vsem" uporabite le, kadar je sporočilo zares namenjeno vsem vključenim.

10

Prenesite zvočne datoteke, namesto da jih poslušate pretočno.

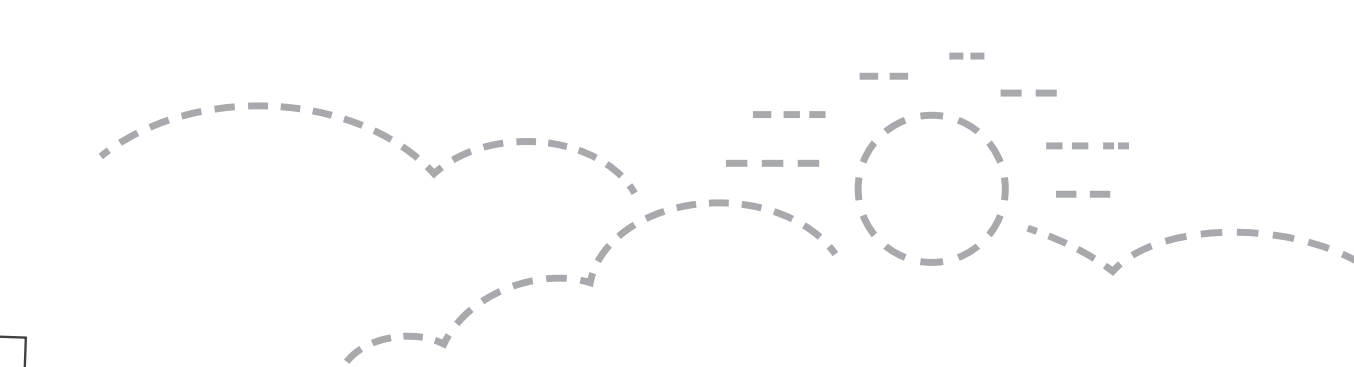
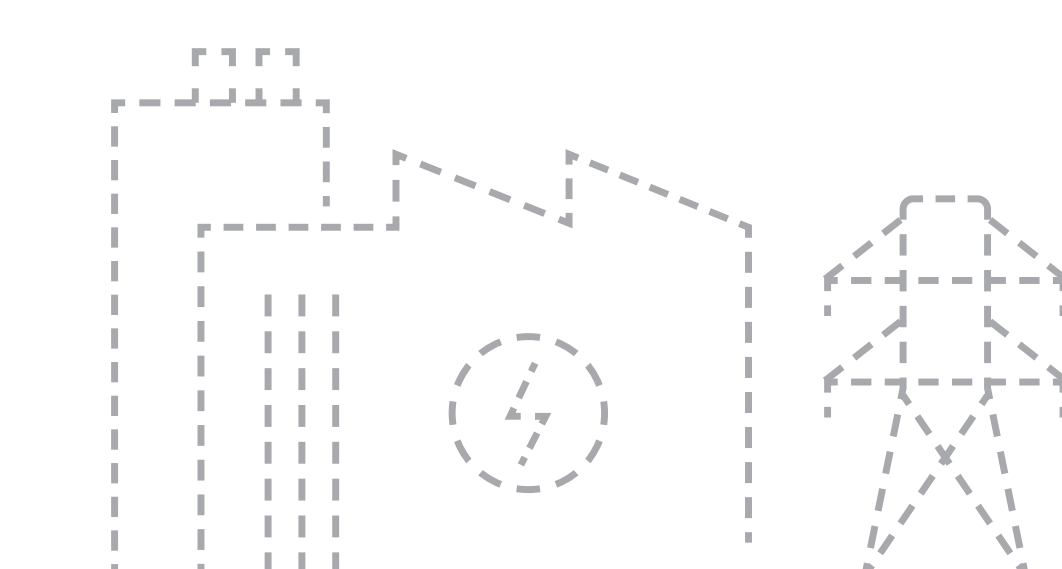
3

Ne puščajte naprav priklopljenih na polnilec, ko imajo polno baterijo.

8

Shranite zaznamke priljubljenih spletnih strani, ki jih pogosto obiskujete, namesto da jih vsakič znova iščete v iskalniku.

* 1 GB = 28 g CO₂

E-odpadki

Odpadne elektronske naprave so najhitreje rastoča skupina odpadkov. Čeprav težava, kam z odsluženo elektronsko opremo, obstaja že od 70. let 20. stoletja, je z naraščajočo količino naprav, ki jih uporabljamo in po kratkem času zavržemo, postala zelo pereča. Kljub temu da elektronske naprave vsebujejo različne nevarne snovi, pa kljub ločenemu zbiranju na koncu pogosto pristanejo na neprimernih odlagališčih, kjer ogrožajo okolje. Za to so odgovorni tako proizvajalci kot tudi potrošniki.

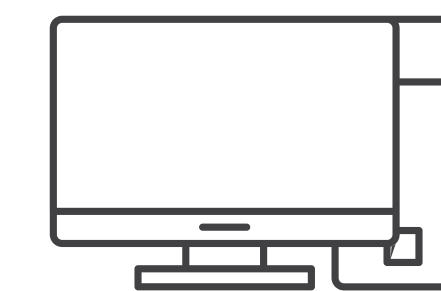
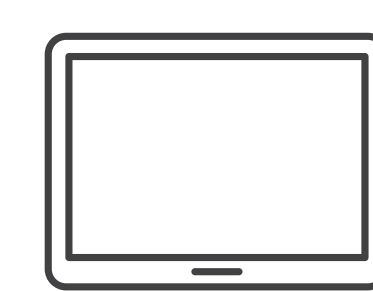
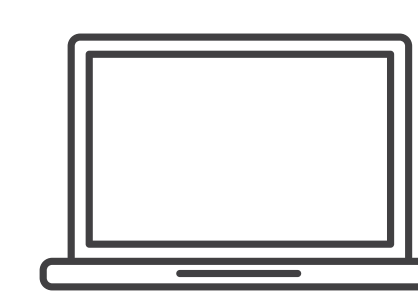

Nekdaj največje odlagališče elektronskih odpadkov na svetu Agbogbloshie v okolici Akre, Gana. Odlagališče, kjer je končal velik del odsluženih elektronskih naprav iz Evropske unije in ZDA, so julija 2021 lokalne oblasti odstranile. Sedaj se elektronski odpadki, ki so najhitreje naraščajoča skupina odpadkov, kopičijo v številnih drugih afriških državah, kjer onesnažujejo okolje in predstavljajo veliko nevarnost za ljudi in okolje, a hkrati je razstavljanje, sežiganje in trgovanje s sestavnimi deli in materiali tudi del lokalne ekonomije.

Foto: Peter Yeung

Danes je splošno znano, da proizvajalci načrtno izdelujejo naprave, ki se pokvarijo takoj po izteku garancije ali pa delujejo vse počasneje. Ideje o načrtovanem zastaranju so se domislili že v 20. letih 20. stoletja v ZDA, ko so v podjetju General Motors prvi razvili novo proizvodno in prodajno strategijo – vsako leto izdelati in promovirati nov model. Če potrošnikov ni prepričala želja po najnovejšem modelu, pa se je to zgodilo takrat, ko se je naprava pokvarila, zato so začeli načrtovati šibke točke svojih izdelkov. Z naraščanjem kupne moči v 50. letih 20. stoletja je ta model zaživel v ZDA in se v naslednjih desetletjih razširil tudi drugod.

Kako dolgo uporabljate svoj

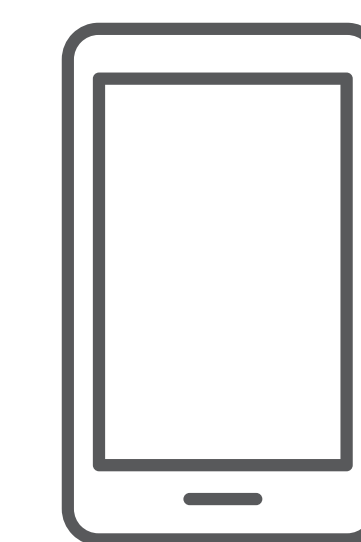

preden ga zamenjate za novejši model?

STRAN PA NE BOMO METAL'

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Povprečna
življenjska doba
pametnega telefona
je **2 leti in pol.**

Zavržena hrana: skriti problem sodobne družbe

STRAN
PA NE BOMO
METAL

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Vsako leto na svetu zavržemo 1,3 milijarde ton hrane – kar je približno tretjina vse pridelane hrane. Medtem ko na milijone ljudi trpi zaradi lakote, ogromna količina hrane konča v smeteh. Zavržena hrana ne pomeni le izgube hrane, temveč tudi zapravljenе naravne vire, kot so voda, zemlja in energija.

V Sloveniji vsako leto zavržemo približno 150.000 ton hrane, kar pomeni okoli 78 kg na prebivalca. Največ hrane zavržejo gospodinjstva (39 %), sledijo proizvodnja in predelava hrane (36 %), gostinstvo ter trgovina (14 %) in javne ustanove (11 %). Glavni razlogi so napačno načrtovanje nakupov, pretečeni roki uporabe in nepravilno shranjevanje.

Ali ste vedeli?

- V povprečnem slovenskem gospodinjstvu vsako leto zavržemo za približno 200 € hrane.
- Kar 50 % zavržene hrane bi lahko preprečili že s pravilnim shranjevanjem in načrtovanjem.
- Proizvodnja in zavržena hrana prispevata k podnebnim spremembam – če bi bila zavržena hrana država, bi bila tretji največji onesnaževalec CO₂ na svetu.

Ali lahko vsak od nas prispeva k rešitvi? Seveda!

- Načrtujmo nakupe – kupujmo le tisto, kar res potrebujemo.
- Shranjujmo pametno – uporabljajmo hladilnik in zamrzovalnik učinkovito.
- Porabimo ostanke – iz suhega kruha lahko naredimo kruhove cmoke, iz prezrelih banan pa odličen bananin kruh.
- Delimo hrano – hrano lahko podarimo tistim, ki jo potrebujejo.

Zmanjšanje zavržene hrane ni le vprašanje odgovornosti do okolja, ampak tudi spoštovanja hrane in virov, ki so bili porabljeni za njeno pridelavo.

Priprava kave – kako je naša družabna razvada postala pogubna navada, ki pridela ogromno smeti

STRAN
PA NE BOMO
METAL

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Priprava kave brez odpadka

Sport Presso za pripravo kave za na pot. Set v priročni škatlici sestavljajo gorilnik s priloženimi gorilnimi tabletami, kafetiera, dva lončka s priloženimi prijemali in posodici s kavo in sladkorjem.

70. leta 20. stoletja
Hrani: MnZC, zbirka Urbano

Emajlirana posoda za pripravo in pitje kave, ki jo je izdelovala celjska tovarna Emo.

2. polovica 20. stoletja
Hrani: MnZC, zbirka Westen-Emo

Ročni kavni mlinček za mletje kavnih zrn.
30. leta 20. stoletja
Hrani: MnZC, Splošna zgodovinska zbirka

Pločevinaste posode, v kateri so prodajali kavo, nato pa so jih ljudje uporabljali še za hranjenje kave doma.

2. polovica 20. stoletja
Hrani: MnZC, Splošna zgodovinska zbirka

Priprava kave z odpadkom

Lončki za kavo in žličke iz avtomata za tople napitke. Oboje za enkratno uporabo.

Kapsule za kavo je švicarsko prehrabeno podjetje Nestle izumilo že leta 1976, v zadnjih dveh desetletjih pa so postale tako priljubljene, da naj bi jih po ocenah vsako minuto proizvedli 39.000. Od teh jih 29.000 po prvi uporabi konča na smetiščih in ne bodo nikoli reciklirane.

Sodobna embalaža za kavo je skoraj neuporabna in prazna konča v smeteh.

Hitra moda, prehitro zavrže oblačila

— — —

Hitra moda je postala del našega vsakdana — poceni, dostopna in vedno v koraku s trendi. Ali ste se kdaj vprašali, kaj stoji za tem?

Zakaj je hitra moda tako razširjena?

- Poceni proizvodnja v državah v razvoju.
- Napredna tehnologija omogoča hitro izdelavo.
- Družbena omrežja ustvarjajo pritisk za nenehno menjavo garderobe.
- Ugodne cene spodbujajo impulzivne nakupe.

Negativne posledice hitre mode

- Okoljski vpliv — velike količine tekstilnih odpadkov, onesnaževanje vode in prekomerna poraba naravnih virov.
- Socialni problem — izkoriščanje delavcev, nizke plače in nehumani delovni pogoji.
- Psihološki vpliv — neprestana potreba po novih oblačilih vodi v nakupovalno odvisnost in nezadovoljstvo.

Kaj lahko storimo?

- Kupujmo manj, a bolj kakovostno.
- Podpirajmo trajnostne znamke.
- Reciklirajmo in izmenjujmo oblačila.

Vsaka majhna sprememba šteje. Ali že izvajate trajnostno modo?

— — —

Pokopališče hitre mode v najbolj suhi puščavi na svetu Atacama v Čilu, kjer sipine prekrivajo zavržena oblačila iz Evrope in ZDA, ki so bila namenjena prodaji v Južni Ameriki. Veliko izmed teh oblačil je povsem neprimernih za prodajo in slabe kvalitete, zato končajo na smetišču, ne da bi jih kdorkoli kdaj oblekel.

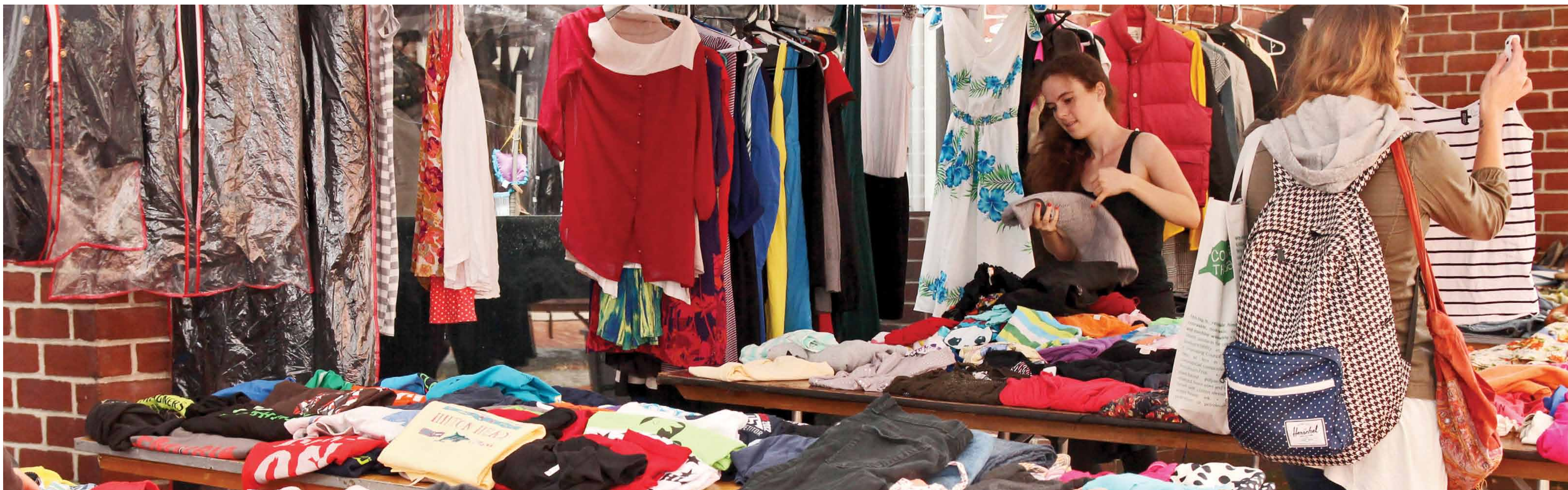
STRAN
PA NE BOMO
METAL

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Kako sam pripraviš izmenjavo oblačil

STRAN
PA NE BOMO
METAL

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

1.

Stojala, police, obešalniki, ogledalo, garderoba ali kotichek za pomerjanje. Za vse to potrebuješ primeren prostor. To je lahko javni prostor, ki sprejme veliko ljudi, kar bo za sabo potegnilo velik organizacijski podvig. Lahko pa je kar tvoja domača dnevna soba ali celo izmenjava na prostem.

2.

Ko izbereš prostor, že približno veš, koliko ljudi lahko gostiš in koliko kosov oblačil lahko vsakdo prinese. Idealno bi bilo, da jih prav toliko tudi odnese in se ti na koncu ni potrebno ukvarjati s tem, kam s preostankom. Zato določi jasna pravila (maksimalno število, letni čas, ustreznost – ohranjena/lepa/čista), a imej v mislih, da manj kosov pomeni tudi manj izbire.

3.

Poskrbi za vzdušje. Čeprav je namen izmenjati oblačila, je pomembno, da se ob tem dobro počutimo. Če obiskovalke in obiskovalci kaj prigriznejo ali popijejo, če se v ozadju vrtil glasba ali pa prostor okrašaš v izbranem stilu, bodo gotovo ostali dlje in bo izmenjava tudi prijetno druženje.

4.

Naj oblačila izgledajo kot nova ali še bolje! Pripravi likalnik, obešalnike primernih velikosti, odstrani "mucike", viseče nitke ..., da bodo kar sama povabila ljudi, da jih izberejo.

5.

Vedno je zanimivo izvedeti čim več o oblačilih, ki iščejo nove lastnice in lastnike. Kje so jih dobili, zakaj jih več ne nosijo, kakšna je njihova zgodba? Zdaj je pravi čas, da jih izvedo.

6.

Ne glede na to, kako dobro načrtuješ izmenjavo, se bo na koncu zagotovo zgodilo, da bo nekaj kosov ostalo. Odloči se, kaj z njimi. Če imaš prostor, jih prihrani za naslednjo izmenjavo, če so lepo ohranjena, jih komu podari, sicer pa se gotovo kje v bližini nahaja zabojnik za odpadni tekstil.

Nevidni sovražniki iz zraka ali kako mečemo stran svoje zdravje

Vsak dan v zrak spuščamo nevidne delce, ki jih vdihavamo nevede. Promet, industrija in kurjenje odpadkov so pomembni viri onesnaženja, ki vplivajo na kakovost zraka in naše zdravje. Kurjenje odpadkov sprošča strupene snovi, kot so dioksini, furani in težke kovine, ki se kopičijo v telesu in povzročajo težave z dihalni, hormonske motnje in celo raka. Nenadzorovano sežiganje plastike in drugih odpadkov je posebej nevarno, saj sprošča strupe, ki ostanejo v okolju več desetletij.

Industrijski izpusti vsebujejo žveplove in dušikove okside, drobne delce ter težke kovine, ki uničujejo pljuča in prispevajo k boleznim srca ter ožilja. Strupene kemikalije v vodi in zemlji lahko vplivajo na celotno prehransko verigo. Promet je eden največjih virov dušikovih oksidov in drobnih delcev, ki prodirajo globoko v pljuča ter krvni obtok. Posledice? Astma, bolezni srca, možganska kap in zmanjšana pričakovana življenjska doba. V mestih z gostim prometom so ravni teh onesnaževal pogosto daleč nad varnimi mejami.

STRAN
PA NE BOMO
METAL

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Kaj lahko storimo sami?

- Več hodimo, kolesarimo ali uporabljamo javni prevoz namesto avtomobila.
- Ne kurimo plastike, embalaže ali drugih odpadkov – dim vsebuje strupene snovi.
- Zahtevajmo uporabo najsodobnejše tehnologije in filtracije pri omejevanju škodljivih izpustov v industriji in sežigalnicah odpadkov.

— — —
"Onesnažen zrak ubije vsako leto na svetu več kot 7 milijonov ljudi, to je več kot vse prometne nesreče, vojne žrtve ... Celjska kotlina je zelo onesnažena, predvsem v hladnem delu leta smo ljudje žrtve lastnega pohlepa in ugodja. Onesnaženje namreč povzroča promet, ogrevanje na trda goriva in industrija, ki jo potrebujejo izdelovalci produktov, ki jih mi, potrošniki, zahtevamo ter kupujemo."

Matevž Lenarčič

— — —
V Celju se zaradi specifične geografske lege onesnažen zrak ujame v kotlino in ostane v njej dlje časa.
Foto: Matevž Lenarčič, 2024

Simboli in razlage, ki se skrivajo za pojmom »zeleni prehod«

STRAN
PA NE BOMO
METAL

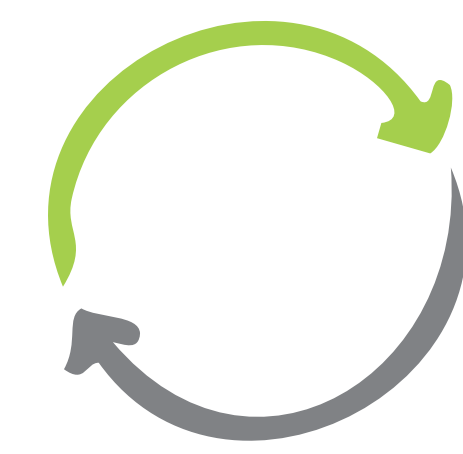
0 pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Zeleni preboj

Zeleni preboj je mednarodni program, ki bi dolgoročno svet popeljal iz podnebne krize, v kateri se nahaja. Države, ki sprejmejo program, izhajajo iz domačih človeških in naravnih virov: zmanjšujejo odvisnost od uvožene hrane ter nafte, prinašajo regionalno uravnotežen razvojni zagon v mesta in na podeželje, podpirajo doseganje mednarodno sprejetih podnebnih ciljev, ustvarjajo nova delovna mesta z višjo dodano vrednostjo ter spodbujajo inovativne rešitve, podajajo pozitivno vizijo in imajo velik potencial za doseganje visoke stopnje družbenega soglasja. Glavna izhodišča evropskega zelenega preboja so prehranska samooskrba s poudarkom na ekološki pridelavi, vzpostavitev vrednostne verige predelave lesa, prehod na obnovljive vire energije, posodobitev železniškega omrežja in javnega prevoza, učinkovita raba naravnih virov ter zeleni turizem.

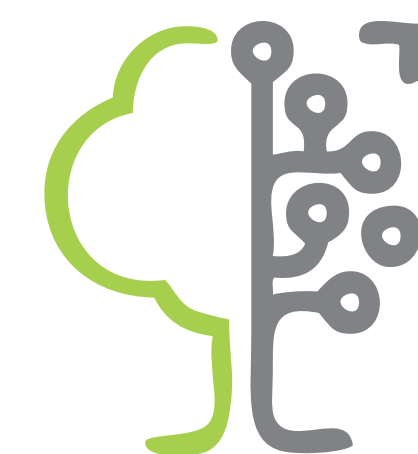
Zeleni preboj je izredno ambiciozen načrt za trajnostni razvoj in dolgoročna rešitev za izhod iz podnebne krize. Vendar se program izvaja izredno počasi in nedosledno. V zadnjih desetih letih tako preboj še ni prebil evropske okoljske zavesti. Prav nasprotno – zdravstvena kriza in vojna v Ukrajini sta ga potisnili nekam v ozadje evropske politike.

Ponovna uporaba

Ponovna uporaba je koncept, pri katerem človek vsako stvar, ki jo potrebuje za svoje življenje, čim večkrat in čim dlje uporablja. Bodisi tako, da ta stvar ostaja v enaki obliki in za isti namen, bodisi se stvar predela v nekaj drugega in uporabnega. Ponovna uporaba preprečuje onesnaževanje, ki ga povzročajo potrebe po uporabi primarnih surovin, varčuje z energijo, zmanjšuje emisije toplogrednih plinov, ki prispevajo h globalnim podnebnim spremembam, pomaga ohranjati okolje za prihodnje generacije, prihrani denar in zmanjšuje količine odpadkov, ki jih je potrebno reciklirati, zavreči ali poslati v sežigalnice.

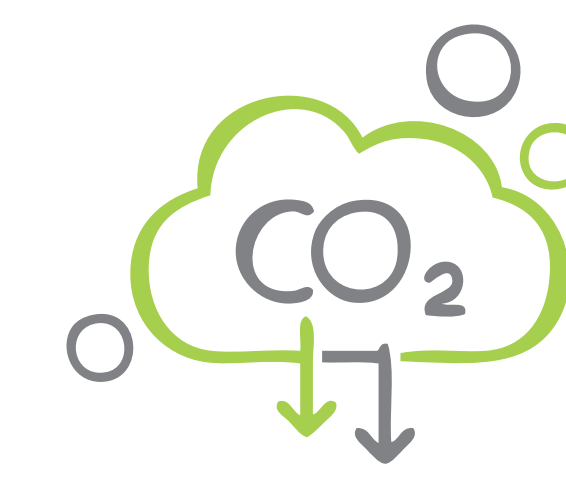
Ponovna uporaba je najboljša takrat, kadar uporabljamo naravne materiale, ki so biorazgradljivi in lahko ostanejo v naravi kot gnojilo. Vse, kar se v naravi po naravni poti iztroši, ne postane odpadke, temveč surovina, ki hrani in podpira nastanek ter rast novih rastlin in organizmov. Narava torej vedno in brezpogojno ponovno uporabi vse, zato je tudi koncept ponovne uporabe najbolj trajnosten in čist takrat, ko ne uporablja umetnih/sintetičnih materialov, kot je na primer plastika.

Digitalna preobrazba

Nova družbena usmeritev, povezana z uporabo digitalne tehnologije na vseh področjih človekovega delovanja. Digitalna preobrazba predstavlja tretjo fazo v sprejemanju digitalne tehnologije: digitalna pismenost > digitalna uporaba > digitalna preobrazba. Ta faza pomeni, da digitalne tehnologije same po sebi omogočajo nove vrste inovativnosti in ustvarjalnosti na določenem področju ter niso zgolj krepitev in podpora tradicionalnim metodam. V ožjem smislu se lahko digitalna preobrazba nanaša tudi na pojem brezpapirno poslovanje.

Digitalna preobrazba kaže velike prednosti pri zmanjševanju uporabe določenih surovin in nakazuje smer, po kateri bi določena dela, namesto človeka, opravljala sodobna tehnologija, kot sta robotika in umetna inteligenca. Rešitve išče tudi v trajnostni mobilnosti, ki bi lahko spremenila načine potovanja v prihodnosti in s tem končanje uporabe fosilnih goriv v prevoznih sredstvih. Vendar tudi digitalna tehnologija za svoje delovanje porablja ogromne količine energije, prav tako pa surovine, uporabljene za izdelavo sodobnih tehnoloških aparatov, pogosto nadaljujejo izčrpavanje planeta, kot to počnejo premogovniki, naftna črpališča ...

Ogljična nevtralnost

Ogljična nevtralnost pomeni ravnovesje med človeškimi izpusti CO₂ v ozračje in zajemanjem ogljika iz ozračja v ponore. Ponori so sistemi, ki zajemajo več ogljika, kot ga s svojim delovanjem izpustijo; v naravi so to v največji meri gozdovi in oceani. Po ocenah znanstvenikov naravni ponori iz ozračja globalno odstranijo med 9,5 in 11 gigaton ogljika letno. Globalni izpusti CO₂ iz človeških virov so leta 2020 znašali 36 gigaton. Do sedaj še ne obstajajo umetni ponori, ki bi bili zmožni iz ozračja odstraniti toliko CO₂, kot ga s človeško povzročenimi emisijami spuščamo v ozračje.

Čeprav znanost pospešeno raziskuje v tej smeri in že ima na voljo nekaj tehnoloških rešitev, pa so te izredno drage, ne dovolj učinkovite in energetske potratne. Kot najboljša rešitev se zaenkrat ponuja pogozdovanje in skrb za zdravje svetovnih gozdov, saj so le-ti najbolj varni in najučinkovitejši skladiščniki CO₂. EU želi z zelenim dogovorom doseči, da bo do leta 2050 prva celina, ki odstrani toliko izpustov CO₂, kolikor jih proizvede. Parlament je leta 2021 sprejel nova podnebna pravila, dosegel pa je tudi, da je vmesni cilj zmanjšanja izpustov do leta 2030 bolj ambiciozen: namesto 40-odstotnega zmanjšanja se morajo izpusti zmanjšati za 55 odstotkov. Ambicija do sedaj še ni pokazala rezultatov, saj izpusti CO₂ še vedno rastejo.

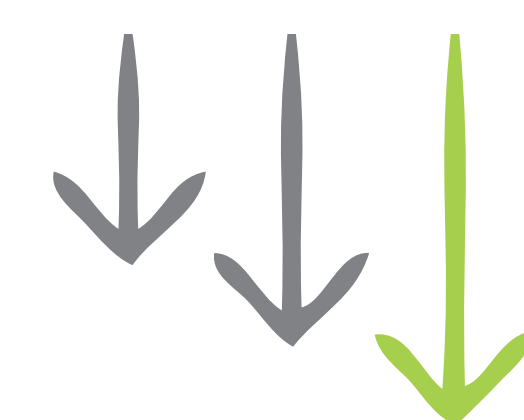

Reciklaža

Recikliranje je predelava že uporabljenih odpadnih snovi v proizvodnem procesu. Namen recikliranja je zmanjšanje trošenja potencialno uporabnih snovi, zmanjšanje porabe svežih surovin in energije ter preprečevanje onesnaženja zraka, vode in zemlje.

Snovi, ki jih je mogoče reciklirati, so papir, steklo, tkanine, elektronika in plastika. Snovi, namenjene recikliranju, običajno pripeljejo v zbirni center, kjer jih sortirajo, očistijo in predelajo v material za nove izdelke, nato pa pošljejo v proizvodnjo.

Recikliranje nam pomaga pri omejevanju uporabe in proizvodnje surovin, vendar ne dosega željenih rezultatov, ki bi pripomogli k zmanjšanju odpadkov. Pogosto so materiali, ki omogočajo reciklažo, zgolj izgovor za njihovo nadaljnjo masovno proizvodnjo. Prav tako pa se materialov ne da reciklirati v nedogled, saj izgubljajo svojo kvaliteto in tako slej ali prej postanejo odpadke.

Zmanjšanje uporabe/ odrast

Odrast v okoljskem pomenu je nasprotje gospodarski rasti in se opredeljuje kot krčenje proizvodnje ter potrošnje, ki poveča blagostanje človeka in izboljša ekološke pogoje ter enakost na planetu. Odrast poziva k prihodnosti, v kateri družbe živijo v okviru okoljskih zmožnosti, z odprtimi lokalnimi gospodarstvi in bolj enakopravno porazdeljenimi viri v okviru novih oblik demokratičnih institucij.

Odrast je najbolj trajnostna rešitev za planet, saj predvideva zmanjševanje vseh proizvodov in elementov, ki vplivajo na širjenje ogljičnega odtisa in onesnaženje planeta. Koncept spreminja vrednote človeka, ki niso več usmerjene v kopičenje materialnega, pač pa se obračajo v duhovnost, izobrazbo, zdravje, čisto okolje, solidarnost in spoštovanje.

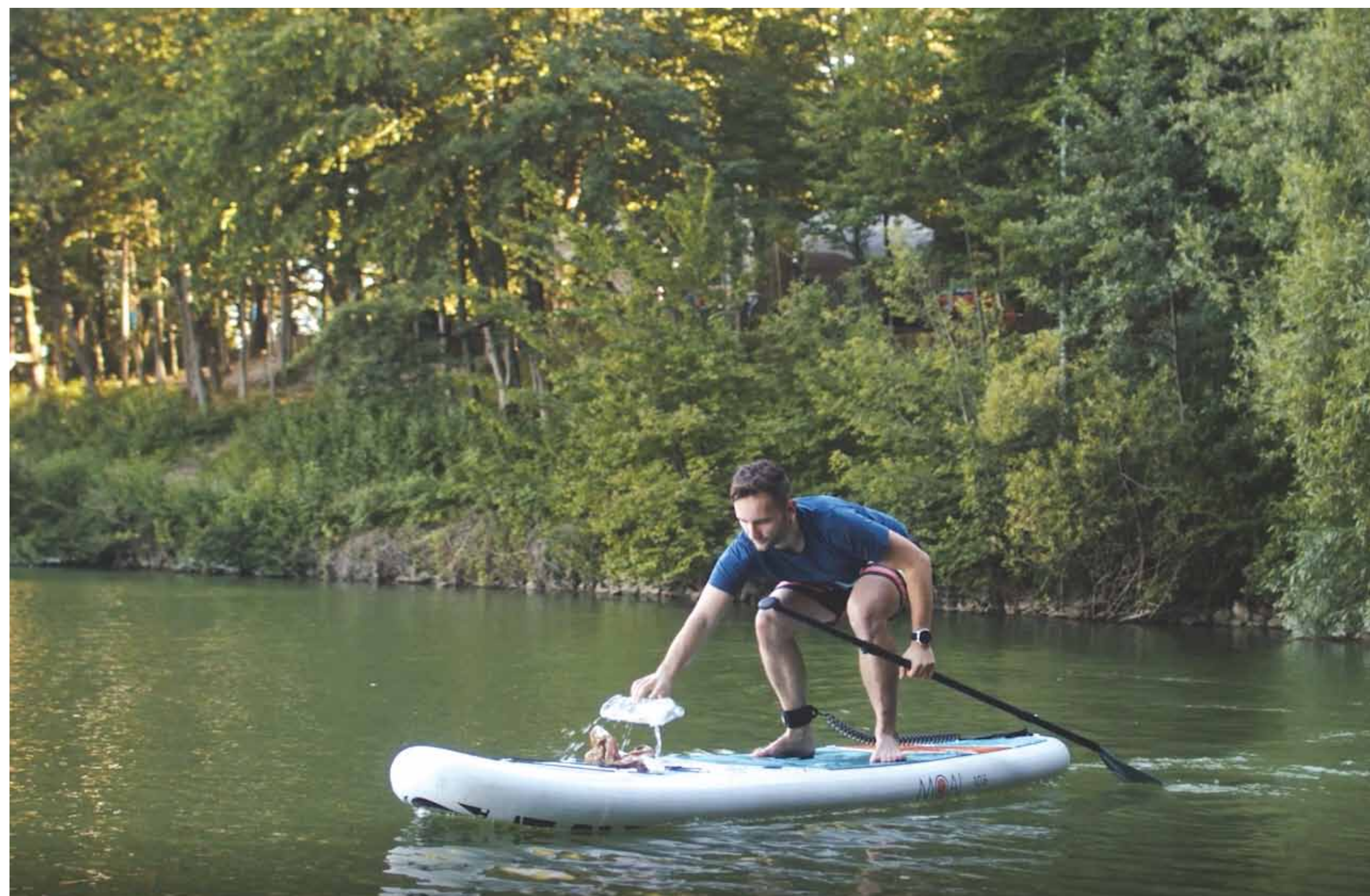
Zeleno zavarjanje

Zeleno zavarjanje označuje pristope zavarovanja, ki ga izvajajo podjetja ali organizacije, ki svoje produkte ali način delovanja prikazujejo in promovirajo kot okolju prijazen, zelen ali trajnosten, v resnici pa niso takšni. S tem pridobivajo stranke ali kupce, ki želijo ravnati odgovorno do okolja in so zato pogostejše pripravljeni za nekaj plačati več, vendar na koncu njihova izbira enako prispeva k onesnaževanju ali podnebnim spremembam. Takšno delovanje je slabo tudi, ker vzbuja ljudem nezaupanje in nezmožnost presoje, kdo zares deluje trajnostno in kdo to le uporablja kot marketinški prijem. Posledično ljudje izgubljajo zaupanje in ne verjamejo niti tistim, ki zares delujejo trajnostno. Zato je potrebno biti skeptičen do pretirane uporabe izrazov »zeleno«, »naravno« in »okolju prijazno« in se pozanimati ter izobraziti o tem, kaj trajnost pomeni in kakšna so ozadja podjetij, katerih izdelke kupujemo.

Vsak od nas ima moč spreminjati svet na boljše

Odsupaj do smetnjaka

Supanje je v prvi vrsti rekreacijska dejavnost, s katero se ljudje razgibajo in sproščajo. Vendar pa pogled na reke, jezera, bregove s supa razkrije tudi številne stvari, ki v vodo ne sodijo, in suparjem omogoči, da dosežejo sicer nedostopne smeti. Okoljski aktivist Nejc Gajšek, ki svoj odnos do narave gradi že od zgodnjih let, v pripovedi razkrije, kako on sam in skupnost suparjev, s katerimi se družijo in udeležujejo organiziranih dogodkov ter čistilnih akcij, pobirajo smeti, čistijo okolje in skušajo z dokumentiranjem svojih dejavnosti ter objavljanjem na družbenih omrežjih k temu spodbuditi še druge.

“Najbolj pogosti odpadki, ki jih najdem med supanjem, so plastenke, steklenice, vrečke pa tudi izolacijski materiali in avtomobilske gume.”

Nejc Gajšek
Foto: Igor Pečoler

Od drevesnice do drevesnega parka

Kaj se zgodi z drevesi, ko propade drevesnica, ki jih je vzgajala in prodajala? V Celju je pred nekaj leti končalo v stečaju vrtnarsko podjetje. Premičnine in nepremičnine so odpeljali ali prepustili propadanju, drevesa pa so ostala na njivah in prerastla prodajno višino. Nekateri so se zavzeli za to, da se to območje ohrani kot zelena površina mesta, drugi so ga videli kot degradirano področje, ki ga lahko namenijo drugim dejavnostim. Video predstavi idejo drevesnega parka in se sprašuje, kako lahko drevo naenkrat postane napoti, odveč in konča na smetišču.

“Bivša drevesnica je postala park, kjer se lahko ljudje prosto gibljejo, brez ograj in brez omejitev. Prosto gibanje človeka pa je v teh časih zelo pomembno.”

Irena Ašič
Foto: Igor Pečoler

(Ob)rabljena oblačila

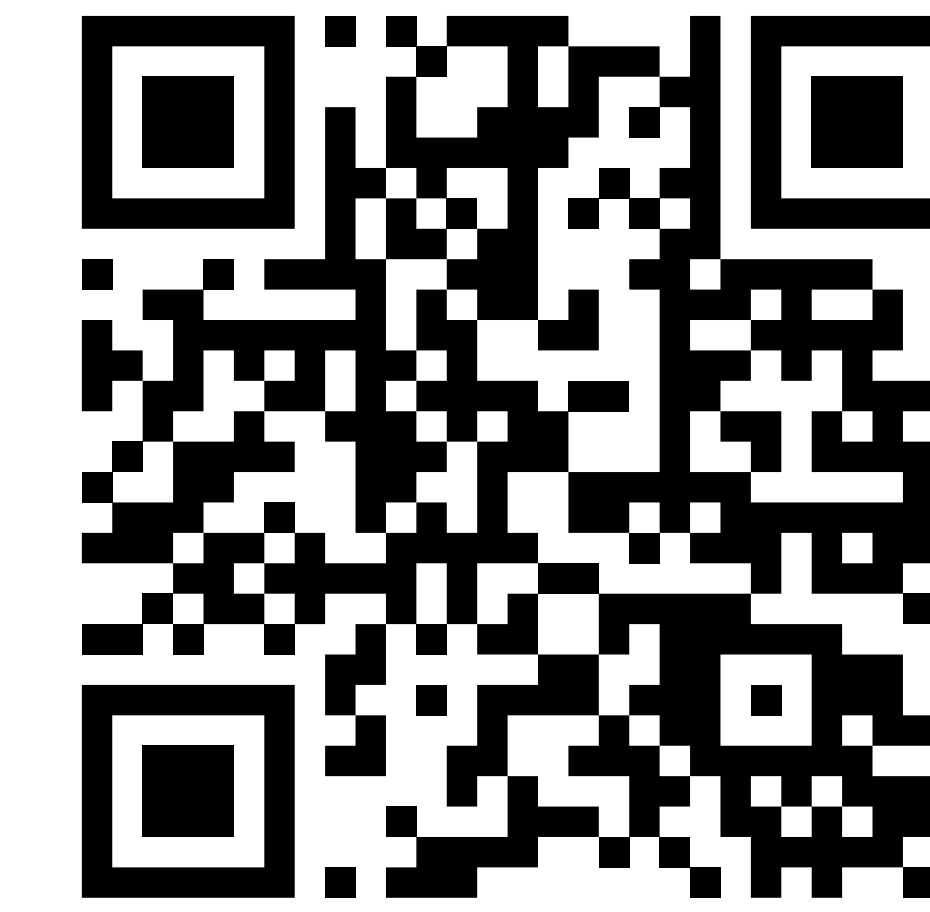
Na ulice Celja je Peter Verblach, po navdihu iz skandinavskih mest, postavil stojala za oblačila, obesil nanje napis “Iz omare na ulico” in povabil meščane, da prinesejo oblačila, ki jih več ne potrebujejo, ter hkrati odnesejo, kar želijo. Javna izmenjava oblačil je omogočila, da so primerna oblačila dobili tisti, ki jih potrebujejo, a jih ne morejo kupiti, da so jih izmenjali vsi, ki se zavedajo okoljske problematike novih oblačil, pa tudi tisti, ki so samo želeli kakšen nov kos. Video prikazuje, kako se je odvila zgodba poulične izmenjave in kako so nanjo gledali prebivalci Celja.

“Namen te akcije je bil, da lahko Celjani, ki imajo doma lepo ohranjena oblačila, ki jih ne uporabljajo več, ponudijo v izmenjavo someščanom.”

Peter Verblach
Foto: Igor Pečoler

Njihove zgodbe v obliki
kratkih video zapisov
najdete tukaj.

STRAN PA NE BOMO METAL'

O pogubnih navadah in
boljših praksah 2.0*

Hiša brez odpadkov

V Žalcu stoji 130 let stara hiša, potrebna obnove, ki je pred leti zamenjala lastnika. Kupil jo je Andrej Fideršek in se lotil obnove v duhu *zero waste*, zato jo sam imenuje hiša brez odpadkov. Želi namreč ponovno uporabiti čim več že obstoječih materialov in jih kar najmanj zavreči. S tem se zmanjša vpliv na okolje, saj je gradbeništvo ena od najbolj obremenjujočih dejavnosti. Načrt prenove z vizijo bolj trajnostnega bivanja je bil celo nagrajen na razpisu novega evropskega Bauhausa.

“Če imam kot milenijec ta privilegij, da si lahko privoščim hišo, bo moja hiša prijazna okolju, kolikor je le možno.”

Andrej Fideršek
Foto: Igor Pečoler